

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/1 2019 s. 462-480, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

FOLKLORİK BİR ÜRÜNÜN YENİDEN YAZIMI: KEREM İLE ASLI ÖRNEĞİ

Sahra İpek EDİS AYDOĐAN*

Geliş Tarihi: Eylül, 2018

Kabul Tarihi: Şubat, 2019

Öz

Kerem ile Aslı hikâyesi, gerek Anadolu'da gerekse diğer Türk boyları içerisinde oldukça sevilen, dilden dile gönülden gönüle çok geniş bir coğrafyaya yayılabilmiş bir halk hikâyesidir.

Bu çalışmada Kerem ile Aslı hikâyesindeki değişim ve dönüşümler seçilen alt metin ve ana metinler bağlamında metinlerarası ilişkiler minvalinde ele alınmıştır. Alt metin olarak Ali Duymaz tarafından hazırlanan *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma* adlı çalışmada yer alan, Ankara Millî Kütüphane'de 398.21 Nolu, H. 1269-1272 tarihli cöknün 27b-61a varakları arasında bulunan *Âşık Kerem Hikâyesi* adını taşıyan yazma kullanılmıştır. Ana metin olarak Akvaryum Yayınevi tarafından 2009 yılında yayımlanan *Kerem ile Aslı* hikâyesi ile Nilüfer Yayıncılık tarafından 2010 yılında yayımlanan *Kerem ile Aslı* hikâyesi esas alınmış ek olarak 1971 yılında Orhan Elmas tarafından çekilen ve başrollerini Fatma Girik ile Kadir İnanır'ın oynadığı *Kerem ile Aslı* filmi metinlerarası ilişkileri açıklamak bakımından çalışmaya dahil edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Halk hikâyesi, Kerem ile Aslı, metinlerarasılık, yenidenyazım, folklor.

THE REWRITING OF A FOLKLORIC PRODUCT: THE EXAMPLE OF KEREM AND ASLI

Abstract

The story Kerem and Asli is a folk story which is very popular either in Anatolia or in other Turkish tires, can spread from mouth to mouth, from heart to heart to very wide geography.

In this study, the changes and transformations in Kerem and Asli story will be tried to be explained within the context of intertextual relations in the context of selected subtext and main texts. The writing text bearing the title of *Âşık Kerem Hikâyesi*, at the Ankara National Library No: 398.21, H. dated 1269-1272 cökn (poet's private notebook) pages 27b-61a, in the work *Kerem ile Aslı Hikayesi Uzerinde Mukayeseli Bir Arastirma* prepared by Ali Duymaz as the sub-text will be studied. As the main texts, Kerem and Asli's story, which was published by Nilüfer Publishing in 2010, Kerem and Asli story which published by Akvaryum Publishing House in 2009, and Kerem and Asli movie that directed by Orhan Elmas in 1971 and starring Fatma Girik and Kadir İnanır were chosen.

Keywords: Folk tale, Kerem and Asli, intertextualite, rewriting, folklore.

* Doktora Öğrencisi; Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sahraedis@hotmail.com.

I. Giriş: Kerem ile Aslı Hikâyesi

Halk hikâyeleri, Türk halk edebiyatında anlatmaya dayalı türlerinin en önemlilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Teşekkür ettikleri devrin sosyal ve siyasal olayları gibi realist unsurları da bünyelerinde barındırabilen halk hikâyelerinde olağanüstü motifler de görülebilir. Halk hikâyelerinde -özellikle âşığın sınanması aşamasında- görülen olağanüstü motifler, bu anlatıların, destanlardan, masallardan, efsanelerden beslendiğinin göstergesidir. Pertev Naili Boratav, halk hikâyelerini, “destanlaşmış masallar” veya “destaniliklerini kaybetmiş, masallarla karışmış destanlar” olarak nitelendirmektedir (Boratav, 1984, s. 19).

Kerem ile Aslı hikâyesinin izlerini yazma ve cönklerden makalelere, antolojilere kadar çok geniş bir yelpazede görmek mümkündür.¹ Kerem ile Aslı hikâyesinin çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır. Fikret Türkmen’in özel arşivinde bulunan cönkte, *Hikâyet-i Kerem Han* adlı yazma nüshada, *Âşık Kerem Hikâyesi* adıyla Millî Kütüphane’de bulunan bir cönkte, Nihat Sami Somyarkın (Banarlı)’da bulunan bir cönkte, Pertev Naili Boratav’ın özel arşivinde bulunan Ahmet Serdar’a ait bir yazmada yine aynı arşivde Eflatun Cem Güney’e ait bir yazmada Kerem ile Aslı hikâyesi bulunmaktadır (Duymaz, 2001, s. 5-6). Üniversitelerin Edebiyat, Eğitim ve Fen-Edebiyat Fakültelerine bağlı Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde yapılan lisans tezlerinde de Kerem ile Aslı hikâyesinin derlemelerine rastlanır. Kerem ile Aslı hikâyesi, muhtelif şekillerde pek çok kez neşredilmiştir. Ali Duymaz’ın, Kerem ile Aslı taşbasmalarından en eskisi olarak tespit ettiği taşbasma, 1854 tarihli dir. Hikâyeye ilgili ilk yayını da 1884 yılında G. Leopold’un yaptığı bilinmektedir. Daha sonra, hikâye üzerinde İgnacz Kunos’un yaptığı çalışmalar dikkati çeker (Duymaz, 2001, s. 11). Günümüzde de Kerem ile Aslı hikâyesinin pek çok örneği bulunmakta, hikâye çeşitli yayınevleri tarafından yayımlanagelmektedir.

Kerem ile Aslı hikâyesinin hem Anadolu’da hem de diğer Türk boyları arasında sevilen bir anlatı olması onun defalarca yeniden yazılmasına² yol açar. Zira yazarlar, ortak bilinçaltına yerleşmiş çok bilinen bir yapıttan yararlanabilirler (Kıran, 2007, s. 371). Ortak bilinçaltında yer edinen yapıtlar denildiğinde akla gelen hikâyelerin daha önceden anlatılmış olması bir şeyi değiştirmez; çünkü her yeni hikâye yeni bir dokudur. Borges’in deyişiyle, “Ne zaman yeni bir hikâye anlatılsa eski bir hikâye tekrar ediliyor demektir” (aktaran Türkdoğan, 2007, s. 169). Burada önemli olan Kerem ile Aslı hikâyesi gibi anonim bir ürünü yeniden kurgularken yazarın gösterdiği başarıdır. Yazar, kendisinden önceki yazarlardan kaçınılmaz olarak etkilenir,

¹ Detaylı bilgi için bkz. Ali Duymaz, Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001.

² “Yeniden yazma” ifadesi mecazidir. “Yeniden şekillendirme, yeniden anlatma, yeniden ortaya koyma, yeniden meydana getirme” gibi ifadeler karşılık olarak düşünülebilir.

onlardan beslenir ya da onların düştüğünü düşündüğü hatalara düşmekten kaçınır. Bunun sonucunda yazar, hikâyede çeşitli değişim ve dönüşümlere gider. Bu değişim ve dönüşümlerin ortaya konulmasında da metinlerarasılık kuramı devreye girer. Metinlerarasılık aslında karmaşık olan bir yumağı çözmek demektir, onu ele alan kuramcı için çözülmeye değer zor bir bilmece (Gümüş, 2006, s. 2). Bu bağlamda Kerem ile Aslı hikâyesi de defalarca yeniden yazılmış bir hikâye olarak metinlerarası ilişkiler penceresinden incelenmeye müsait bir hikâyedir.³

II. Folklor ve Metinlerarasılık

Folklorik ürünler, ne şekilde oluşturulursa oluşturulsunlar, sözlü, yazılı ya da görsel⁴ bir şekilde nakledilirler. Söz konusu nakletme sırasında da her metin yeniden yaratılır ve nakledilen metinde belirli ölçülerde değişiklikler meydana gelir. Dolayısıyla, metinlerarasılık düzlemindeki bir içeriğin yeniden yazıldığı her durum, biçimsel ve içeriksel dönüşümleri göz önünde bulundurmayı gerektirir. Bu bağlamda klasik folklorik incelemelerden ziyade metinlerarasılık, ürünün incelenmesinde yeni bir bakış açısı kazandıracaktır. Zira metinlerarasılık, metni kendinden yola çıkarak anlatmak yerine diğer metinlerle ilişkileri bağlamında yaşadığı değişim ve dönüşümleri ortaya çıkarmayı hedefler (Aktulum, 2015, s. 9). Metinlerarası ilişkiler, metinleri salt soyut bir metinsellik özelliğine bağlamazlar. Metin, yalnızca bir metnin diğer metinlerin simgeleri tarafından belirlenme biçimini ifade eden ve metinlerarası gönderme içeren bir metinlerarasılık değil, Bahtin'in farklı türlerin ve biçimlerin belli bir zaman ve mekân içinde olduğu önermesiyle bağlantılı tarihsel bir anlama sahiptir (Bakhtin, 2001, s. 15).

Halk anlatılarının metinlerarası bağlamda geçirdiği biçimsel ve içeriksel dönüşümleri çözümlenebilmek için, ürünün sözlü mü yoksa yazılı mı olduğuna bakmak, çözümlemenin yönünü belirlemede önemli bir rol oynar. Yazılı bir folklorik ürün (kapalı bir dizge), sözcük olarak belirli bir içeriği belli bir biçime uygun olarak aktardığından üzerinde hem yapısal bir inceleme yapılabilir hem de metinlerarası/söylemlerarası bir yaklaşıma göre açık bir dizge olarak başka yapıtlarla olan ilişkisi sorgulanabilir (Aktulum, 2015, s. 8).

Folklorik ürünler genellikle, türün derin yapıda değişmezlerini belirleyerek evrensel bir tür konumuna yerleştirme çabası içerisine girilerek incelenmektedir. Kubilay Aktulum bu durumu,

Alışılmış tutuma bağlı olarak, her masal Thomson'un tip-masallar kategorisindeki sınıflandırmaya göre bir karşılaştırma süzgecinden geçirilir. Masalın eş metin ya da

³ Necdet Tozlu, hikâyenin iki eş metnini epizotlarını karşılaştırmak suretiyle ele almıştır. Mehmet Emin Bars da hikâyeyi metinlerarası ilişki yöntemleri (öykünme, alıntı vb.) ışığında incelemiştir. Bu çalışmada ise metinlerarası ilişki biçimlerinden *yeniden yazım* üzerinde durulmuş ve hikâye bu minval üzere çalışılmıştır.

⁴ Sinema, tiyatro, operanın yanı sıra folklor teriminin sınırları içerisine dahil edebileceğimiz kilimler dahi görsel nakiller olarak karşımıza çıkmaktadır.

benzer metin olduğu sonucuna ortak motiflerin dökümüne yaslanılarak karar verilir. Ancak böyle bir uygulamada kendilerine özgü farklılıkları olan kimi motifler görmezden gelinir. Başka bir anlatıda yeniden biçimlenen kimi motiflerin özel görünme biçimlerinin üzerinden atlanır (Aktulum, 2015, s. 11).

şeklinde açıklar. Yaklaşımın, yani tip-masallar kategorisine yaslanılmasının en büyük sakıncalarından birisi masalın doğal bir nesne olarak algılanması ve onun tarihsel, toplumsal, söylemsel yanı yanında metinlerarası boyutunun görmezden gelinmesidir. Bu bağlamda folklorik bir ürün üzerinde yapılan metinlerarası bir çalışma ile klasik folklor araştırmalarının ötesine geçilmiş olur. Metinlerarası çalışma, önceki ürünlere bir yanıt ya da karşıt öneri çıkarılarak başlatılır; böylece az önce sözü edilen kalıplaşmış motifler üzerinde yoğunlaşan yaklaşımın ötesinde bir sürece adım atılır. Diğer yandan, folklorik bir ürün, içinde barındırdığı veya ilişki içerisinde olduğu diğer metinlerin farkına varılmasıyla bir bütünlük kazanır veya anlamlı bir hale gelir (Güvenç, 2014, s. 29). Roland Bartles, metni yatay ve dikey iplikler halinde hem çağdaş hem de tarihsel etkilerin birleştiği bir dokumaya benzetir. Metinlerarasılık göz önünde bulundurulmayıp sadece metne odaklanıldığında metnin gerisindeki atıklar ve çözümler gözden kaçacaktır (Gökalp-Alpaslan, 2009, s. 436).

Dikkat çekilmesi gereken başka bir husus da folklorik ürünlerin unutulma tehlikesiyle karşı karşıya olmalarıdır. Yapılan derleme çalışmalarıyla unutulmanın önüne geçilmeye çalışılsa da bu yeterli olmamaktadır. Aktulum, folklorik ürünlerin unutulma tehlikesi karşısında başka yapıtlarda kullanıma sokularak gündeme geldiklerini ve metinlerarasılık, söylemlerarasılık ve göstergelerarasılığın unutulmaya yüz tutan eski ürünleri canlı kılma yolunda birer girişim olduklarını vurgulamaktadır (Aktulum, 2013, s. 30). Kendinden önceki metinlerle ilişki içerisinde olan metnin bunu kendinden sonraki metinlerle de sürdüreceği olması, metnin soyutlanmış bir oluşum olmadığına göstergesidir. Buradan hareketle de metinlerarası ilişkilerin tespitinin bir metni anlamada önemli bir işleve sahip olduğunu söylemek mümkündür (Yılar, 2016, s. 14).

Sonradan yazılan her metin, bir öncekini biçim ya da içerik açısından takip ediyor ve temel benzerlikler gösteriyorsa her metnin ve metni yazanın bir anlatı geleneği içerisinde bulunduğu söylenebilir (Özay, 2007, s. 168). Metinlerarası ilişki biçimlerinden olan yenidenyazma bu noktada önemli bir yere sahiptir. Yenidenyazmayla alt metinden yola çıkılarak ana metin ortaya konulurken metinler arasındaki değişimler, dönüşümler de ortaya konulmuş olur ki bu da metinler arasındaki biçim ile içerik benzerlik ve farklılıklarını açığa çıkarmaya yardımcı olur. Halk edebiyatı metinlerinin modern metin yapısı içerisinde hem anlamsal hem de biçimsel olarak dönüşümler geçirmesi (Adıgüzel, 2009, s. 41) halk edebiyatı

metinlerinin yeniden yazıldığına göstergesidir. Yeniden yazma genellikle bir yazarın başka bir yazara ait bir eseri yeniden yazması şeklinde gerçekleşir (Güvenç, 2014, s. 20). Yeniden yazmada ana metin, bir dönüşüm veya yeniden yazım işleminin sonucunda önceki bir metinden yani alt metinden yeniden türetilir (Aktulum, 2011, s. 418).

III. Alt Metin: Âşık Kerem Hikâyesi

Alt metin olarak Ankara Millî Kütüphane'de 398.21 kayıtlı, H. 1269-1272 tarihini taşıyan cönkün 27b-61a varakları arasında bulunan ve Ali Duymaz tarafından yayımlanan metin seçilmiştir.

Âşık Kerem Hikâyesinin özeti⁵:

Kerem, bir şahın oğludur. Aslı'nın babası da bu beyin yanında sarraf olarak görevlidir. Yani her iki aile de siyasî, sosyal ve iktisadî açıdan güçlüdür. Aileler arasında idarî bir yakınlık bulunmasına rağmen dinî, millî ve sosyal bir farklılık mevcuttur. Her iki ailenin de siyasî ve iktisadî güçlerine rağmen çocukları olmamaktadır. Kahramanların doğumu bir pirin şaha çocuk sahibi olması için verdiği elmanın paylaşılması sonucunda gerçekleşir. Kerem ile Aslı'nın aileleri doğumlarından önce onları evlendireceklerine dair bir anlaşma yaparlar.

Kahramanlar büyüdüklerinde birbirlerine mahlas ve yadigâr verip nişanlanırlar. Kerem burada saz çalıp söyleme yeteneği de kazanır. Fakat nişandan sonra Aslı'nın annesi, Kerem ile Aslı'nın evliliklerine bir türlü razı olmaz. Bu durum üzerine Aslı'nın ailesi Aslı'yı da yanlarına alıp kaçarlar.

Kerem, babasının ve annesinin karşı çıkmasına rağmen gurbete çıkar ve Aslı'nın peşinden diyar diyar dolaşır. Bu arada başına çeşitli olaylar gelir. Canlı cansız varlıklara ve gördüğü herkese Aslı'yı soran Kerem'e, gerek halktan kimseler, gerekse padişahlar ve beyler yardımcı olurlar.

Kerem'i Aslı'yla ilk buluşacağı yer olan Erzurum'a Hızır ulaştırır. Kerem, Aslı'yı Erzurum'da hamamdan çıkan kızlar ve kadınlar arasında görür. Ancak Aslı ondan kaçar ve ailesiyle birlikte Erzurum'u terk ederler. Kerem Erzurum'dan Kayseri'ye kadar Aslı'yı takip eder. Bu yolculukta Kerem'in tasavvufî sayılabilecek bazı kerametleri görülür: Kızılırmak üzerinde âşığın ve Sofu'nun geçebilmesi için hayalet bir köprünün ortaya çıkması; ırmaklarla, dağlarla, ceylanla, turnalarla söyleşme gibi...

Kerem, Aslı'yla ikinci defa Kayseri'de buluşur. Burada yer alan otuz iki dişini çekirme motifi de hikâyenin orijinal motiflerinden biridir. Kerem, Aslı'yı öncelikle Müslümanlığa davet

⁵ Özet, Ali Duymaz'ın Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001, adlı kitabında bulunan metinden üretilmiştir.

eder. Fakat Aslı'dan olumlu bir cevap alamaz bunun üzerine Tanrı'ya kendi aşkının üçte birini Aslı'ya vermesi için yalvarır. Aslı, Kerem'e bu dua üzerine âşık olur. Kerem, Aslı ile buluşmak üzere söylediği bahçede yakalanır ve hırsızlık suçlamasıyla idamına karar verilir. Hâk âşığı imtihanını başarıyla geçen Kerem Aslı'ya kavuşur.

Kerem ile Aslı hikâyesinin en karakteristik yönlerinden birisi sonuç bölümüdür. Keşiş, Kerem'in Hâk âşığı olduğunu ispat etmesiyle Aslı'yı ona vermek mecburiyetinde kalır, ancak gerdek gecesi giymesi için Aslı'ya sihirli bir elbise diktirir. Gerdek gecesi sihirli elbisenin düğmelerini çözemeyen Kerem, namaz kılıp dua ettikten sonra sihirli düğmeler açılır ve iki sevgili murada ererler (Duymaz, 2001, s. 255-295).

IV. Kerem ile Aslı Hikâyesi (Akvaryum Yayıncılık)

Alt metinde, Kerem'in babası Ahlaz şehrinin şahıdır, Aslı'nın babası da onun sarrafi olan bir Keşiş'tir. Ana metine bakıldığında Kerem'in babasının Isfahan kentinin Ulu Sultan'ı Aslı'nın babasının ise onun sohbet arkadaşı Kara Keşiş olduğu görülür. Tarihsel ve coğrafi çerçeve değişmiş olduğundan burada *anlamsal dönüşüm* yollarından *öyküsel dönüşüme* başvurulduğu görülür.

Alt metinde kahramanların doğumu bir pîr vasıtasıyla gerçekleşir. Çocuk sahibi olmadığı için çok üzülen şaha, pîr elma verir ve ona bir davet düzenlemesini söyler. Bu davete yedi yaşından büyük herkesi çağıran şah, yatsı namazından sonra da elmanın birini kendisi yiyecek, diğerini de eşine yedirecektir. Böylece Allah onlara bir evlat nasip edecektir. Keşiş'in kızı olduğu takdirde onun oğluya evlendireceğini söyleyip elmanın bir tanesini istemesi üzerine, şah elmalardan birini Keşiş'e verir. Şahın oğlu, Keşiş'in de bir kızı olur. Ana metinde ise, Ulu Sultan'ın karısı ile Keşiş'in karısı bahçede dolaşırken karşılıklı yaşlı bir bahçıvan çıkar ve onlara bir fidan verir. Onlara muratlarının ne olduğunu bildiğini ve elma fidanını dikip üç yıl beklemelerini söyler. Üç yılın sonunda, ağacın en uç dalında bir elma yetişir. Elmayı paylaşıp yiyen Ulu Sultan'ın karısıyla Kara Keşiş'in karısı hamile kalır. Olayların akışında değişim meydana geldiği görülür. Bu kısım *anlamsal* temelde *edimsel* dönüşümdür.

Alt metinde, Aslı'nın annesi kızının Kerem ile evlendirilmesine razı gelmediği ve Keşiş de karısını ikna edemediği için kaçma olayı gerçekleşir. Ana metinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Aslı'nın yıldız falına baktıran ailesi, falında kötü bir talihi olduğu çıkınca üzüntüden kahrolurlar. Keşiş, kızını Kerem'le evlendirmek istemez. Bunun için de karısını ikna etmek zorunda kalır ve neticede Aslı'yı da yanlarına alarak kaçarlar. Burada *anlamsal* dönüşüm yollarından *edimsel* dönüşüm bulunmaktadır. Bu dönüşümde, günümüze yaklaştıkça ataerkil toplum yapısının etkisinin artmasının yansımaları olduğu görülür.

Halk hikâyeleri nazım-nesir karışık bir yapıya sahiptir. Hikâyenin anlatımı ve olayların tasviri mensur, duygu ve heyecanı ifade eden bölümler manzum olarak söylenir. Anlatıcı mensur kısımlarda istediği değişikliği yapabilirken manzum kısımlarda anlatım serbestliğini kaybeder (Alptekin, 1997, s. 10). Halk hikâyelerinin anlatım tekniğinde düzyazı ve şiirin birlikte yer alması bu türün anlatılarının ikili bir düzlemde biçimsel dönüşüm oluşturmalarını sağlamaktadır (Özay, 2009, s. 8). Alt metinde, düzyazı halinde yer verilen Kerem ile Aslı'nın isim almasına ana metinde şiir halinde yer verilir. Burada *biçimsel* dönüşüm yollarından *koşuklaştırma* bulunmaktadır. İsimlerin veriliş şeklinde değişim olması ise *anlamsal* dönüşüm yollarından *edimsel* dönüşüme örnektir. Zira alt metinde Kerem ile Aslı ismini bebeklerine aileleri verirken, ana metinde Kerem ile Aslı birbirlerine bu isimleri mahlas olarak vermişlerdir.

Pertev Naili Boratav, hikâyelerin bir nesilden bir nesile yahut bir bölgeden bir bölgeye geçerken bir hafızadan bir diğerine teslim edildiğini belirtir (Boratav, 1988, s. 137). Bu aktarım meydana gelirken ister istemez hikâyede bazı kısımlar unutulabilmektedir. Hikâyeyi yeniden aktaran da oluşan boşluğu tamamlamakta, boşlukları uygun gördüğü malzemelerle doldurmaktadır. Hikâyelerin farklı zaman ve bölgelerde anlatılan benzer metinlerindeki değişimler kesip çıkarma yahut genişleme yöntemi ile sağlanabilmektedir (Özay, 2009, s. 11). Ana metinde, Kerem, Aslı'yla görüşmesinin ardından aşk hastalığına tutulur. Babası Ulu Sultan, kıymetli oğlunun hastalığını iyileştirmesi için yurdun dört bir yanındaki insanları görevlendirir. Kimseyle görüşüp konuşmayan Kerem'in yanına, bir nine gelir. Sultan'a oğlunun dertli olduğunu, oğlunu ancak onun iyileştirebileceğini söyler. Kerem, Koca Nine'ye yardım etmeye niyetli değildir. Fakat Koca Nine, o günün özel bir gün olduğunu, kendisine yardım etmesi gerektiğini söyler. Zira o gün Gelincik günüdür ve analar kızlarını allayıp pullayıp görücüye çıkarırlar. O gün göz göze gelenler kırk güne kalmaz sözlenirler. Kerem, Koca Nine'ye Kara Keşiş'in kızının gelip gelmeyeceğini sorar. Koca Nine böylece Kerem'in derdini anlar. Hemen gidip Ulu Sultan'a olanları anlatır. Alt metinde bu olaya yer verilmez. Bu bağlamda burada *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme* olduğu söylenebilir.

Alt metinde beşik kertmesi bizzat Keşiş tarafından yapılır. Sultan'a kızını oğluna vermek için söz veren odur. Fakat karısını ikna edemeyen Keşiş kızını da alıp kaçmak zorunda kalır. Alt metinde kaçmanın sebebi olarak din gösterilmez. Ana metinde ise Keşiş'in endişeleri dine yöneliktir. Kendisi Hıristiyan, onlar ise Müslüman... Keşiş, kendisi bu işe evet dese bile, Tanrı'nın hayır diyeceğini düşünür. Ulu Sultan'ın düşüncesi ise farklıdır: "Keder etme Keşiş kulum, Allah kalpleri en iyi bilendir! Birbirlerini seven kulları ayırmak, haramdır. İnada gerek yok. Uzatmadan bu işi bağlayalım" (AY, 2009, s. 34). Ana metinde dinler ayrı olsa da seven insanların beraber olması gerektiği üzerinde durulur. Müslümanlığın hoşgörü dini olduğu

vurgulanır. Zira Keşiş kendi inancına göre Tanrı'nın hayır diyeceğini düşünürken, Ulu Sultan sevenleri ayırmanın haram olduğunu vurgular. Bu bağlamda hikâyeye *değersel* bir dönüşüme uğrar.⁶ Olayların akışında değişim meydana geldiği için de burada *değersel* bağlamda *edimsel* bir dönüşüm söz konusudur. Değersel dönüşüm, açık ya da kapalı bir şekilde bir hareket ya da hareketler bütününe bağlanmış değerler olan sisteminin bütünüyle yıkılarak yerine yeni değer veya değerlerin yüklenmesidir. Yenidenyazım aşaması metni yeniden ele alan yazarın düşünce sistemi etrafında başlayıp, gelişip son bulduğundan anlamsal ve değersel dönüşümlerin oluşması kaçınılmazdır (Güvenç, 2015, s. 139).

Ana metinde, Keşiş kızını alıp kaçınca Kerem derde düşer. Gözyaşları sel olur. Babası oğlunun acı çekmesine dayanamaz, onunla konuşarak acısını dindirmeye; onu gönül işlerinden alıp devlet işlerine yöneltmeye çalışır. Alt metinde bu diyaloga yer verilmez. Alt metinde bulunmayan bu kısım ana metne *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme*yle dâhil edilir.

Alt metinde Kerem ve Sofu, Aslı'nın peşinde yollarına devam ederlerken Ağrı Dağı'nın dumanla kaplanmış olduğunu görürler. Kerem'in dağ ile söyleşmesinin ardından dağdaki sis ve duman açılır. Ana metinde ise Kerem, Aslı'nın peşinde diyar diyar dolanırken Süphan Dağı'na varır. Dağın sis ve dumanla kaplı olduğunu görür. Kerem, alt metinde olduğu gibi Mevla'ya sığınarak dağ ile söyleşmez. İşini şansa bırakır:

“Bu durumda yapacakları tek şey, beklemektir. Şanslarına, bir rüzgâr çıkıp sisi dağıttı, bulutları götürdü. Süphan Dağı bütün heybetiyle, artık yol vermeye hazırды” (AY, 2009, s. 62).

Alt metinde, sis ile kaplı dağ Ağrı Dağı'yken ana metinde Süphan Dağı'dır. Burada coğrafi mekânın değiştiği göze çarpar. Hikâyecinin kendi muhitinin gerektirdiği malzemeyi kullanması kuvvetle muhtemeldir. *Anlamsal* dönüşüm yollarından *öyküsel* dönüşüm söz konusu olur. Aynı zamanda alt metinde kahraman içine düştüğü zor durumdan ettiği duayla Mevla'ya sığınarak kurtulur. Fakat ana metinde kurtuluş Mevla'ya değil şansa bırakılır. Bu bağlamda *değersel* temelde *anlamsal* bir dönüşüm olduğu söylenebilir.

Ana metinde, Kerem, Aslı'nın peşinde Gürcistan'a giderken kaybolur. Ne kadar uğraştıysa da bir türlü Aslı'dan iz bulamaz. Gündüz vakti uykuya dalan Kerem tere belenmiş halde uyanır ve arkadaşı Sofu'ya gördüğü rüyasını anlatır. Kerem rüyasında Hızır'ı görmüştür. Hızır ona bir fersah ötede bir pınarın olduğunu, oradan üç yudum su içmesini ve Allah'tan dileyeceğini dilemesini söyler ve pınardan su içtikten sonra atını Kars'a mahmuzlamasını tembihler. Kerem ile Sofu'da Kerem'in rüyasındaki Hızır'ın sözünü tutarlar. Alt metinde yer almayan bu kısım *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme* ile ana metne dâhil edilir.

⁶ Hikâyedeki Müslüman-Hıristiyan çekişmesi Ali Duyamaz'ın “İncil ile Furkan Arasında Bir Aşkın Hikâyesi”, başlıklı makalesinde işlenmiştir.

Alt metinde Sofu ile Kerem, Murat Irmağı'nın yanına geldiklerinde ırmağın köpürüp kan aktığını görürler. Irmak onlara geçit vermez. Durum böyle olunca Kerem sazını eline alır ve ırmakla söyleşir. Sonrasında ırmak durulur ve onlara yol verir. Ana metinde ise Kerem ile Sofu'yu Murat Irmağı'nın nameleri karşılar:

Kerem ile Sofu, bir gün bir gece yol gittiler. Uzaklardan, bir nehir sesi işittiler. Sabah vaktinin serinliği sulara dökülüyorken, Kerem:

-Bir geçit bulmalıyız, dedi.

Sofu:

-Güneş tepemize binmeden, geçmeliyiz Murat'ı.

-Çok hoştur ama Murat'ın nağmeleri...

-Âşık, kendine gel! Oyalanamayız burada...

Kerem:

-Binelim öyleyse al atlarımıza, geçelim karşı kıyıya, dedi.

Öyle yaptılar. Atlarının ayağı suya değmeden, Murat Irmağı'nın öbür tarafına geçtiler (AY, 2009, s. 93).

Görüldüğü gibi olayların akışında bir değişim söz konusudur. Burada *anlamsal* bağlamda *edimsel* bir dönüşümün olduğu söylenebilir.

Alt metinde Kerem, kendisinden kaçan Aslı'yı gördüğünde "Allah Yârabbi! Şu bendeki aşkın nıfsını bu kıza kerem eyle!" (Duymaz, 2001, s. 282) diye dua eder. Kız o anda âşık olup yanıp tutuşmaya başlar. Ana metinde ise Aslı hâlihazırda Kerem'e âşıktır, inancı elini ayağını bağlamaktadır. *Duâ ile âşık olma* (V50) motifi yerini *Hristiyanlık inancının imtihanı* (H1573) motifine bırakır. Burada *anlamsal* temelde *motifsel* değişim söz konusudur.

Alt metinde Kerem ile Sofu hapse atıldığında, Kerem'in Hâk âşığı olup olmadığı görevlendirilen Hüsnâ Hanım tarafından sınıranır. Hüsnâ Hanım, Kerem'in karşısına kırk tane kız getirir ve Kerem'den onların isimlerini saymasını ister. Kerem kızların isimlerini tek tek söyler. Ana metinde ise Kerem ile Sofu hapse atıldığında Kerem'in karşısında babacan bir kadı vardır ve herhangi bir sınanma söz konusu değildir. Alt metinde yer alan olayların ana metinde yer almaması burada *biçimsel* dönüşüm yollarından *kesip çıkarmanın* olduğunu göstermektedir.

Alt metinde Hüsnâ Hanım'ın sınamalarını başarıyla geçen Kerem, Aslı'yla evlendirilir. Murada eren sadece Kerem değildir. Sofu da bahçede bulunan bir güzelle evlendirilir. Ana metinde ise Sofu'nun akıbetine yer verilmez. *Biçimsel* dönüşüm yollarından *kesip çıkarmanın* bir örneğinin de bu olduğu söylenebilir.

Keşiş'in Aslı için hazırladığı sihirli kaftanın düğmelerini bir türlü açamayan Kerem, çareyi Allah'a sığınmakta bulur. Namaza duran Kerem Allah'a yalvarır. Secdeden başını

kaldırıldığında da düğmelerin açılmış olduğunu görür. Murada eren âşıklar şükrederler. Böylece hikâye alt metinde mutlu sonla biter. Ana metinde ise Aslı'nın kaftanının sihirli düğmelerini açamayan Kerem yanıp kül olur. Aslı da onun aşk ateşine düşüp yanar. Her ikisi de kül olup toprağa düşer. Olayların akışında değişim meydana geldiği için burada *anlamsal* bağlamda *edimsel* bir değişim söz konusudur.

Hikâyenin geneline bakıldığında değişimlerin daha çok anlamsal bağlamda yapıldığı görülür. Alt metinde Kerem, neredeyse bütün sınanmalarını Allah'a sığınarak atlatır. Ana metinde ise dinî motiflere çok fazla yer verilmediği görülür. Sınanmalar mantiki sebeplere bağlanmaya çalışılır. Günümüz insanının her şeyde mantık aramasına uygun bir tavır sergilendiği ve hikâyeye inandırıcılık katılmaya çalışıldığı görülür.

V. Kerem ile Aslı Hikâyesi (Nilüfer Yayıncılık)

Alt metinde, Kerem'in babası Ahlaz şehrinin şahıdır, Aslı'nın babası da onun sarrafi olan bir Keşiş'tir. Ana metinde Kerem'in babasının İsfahan kentinin hükümdarı, Aslı'nın babasının ise onun hazinedarı Keşiş olduğu görülür. Tarihsel ve coğrafi çerçeve değişmiş olduğundan burada *anlamsal dönüşüm* yollarından *öyküsel dönüşüme* başvurulduğu görülür.

Alt metinde kahramanların doğumu bir pîr vasıtasıyla gerçekleşir. Çocuk sahibi olmadığı için çok üzülen şaha, pîr elma verir ve bir davet düzenlemesini söyler. Bu davete yedi yaşından büyük herkesi çağıran şah, yatsı namazından sonra da elmanın birini kendisi yiyecek, diğerini de eşine yedirecektir. Böylece Allah onlara bir evlat nasip edecektir. Keşişin, kızı olduğu takdirde onun oğluya evlendireceğini söyleyip elmanın bir tanesini istemesi üzerine, şah elmalardan birini Keşiş'e verir. Şahın oğlu, Keşiş'in de bir kızı olur. Ana metinde ise Keşiş'in önerisi ile yapılan bahçeye gitmek üzere hükümdarın karısı ile Keşiş'in karısı yola çıkar. Yolda bir köylüye rastlarlar ve ondan elma fidanı satın alırlar. Gözü gibi baktığı fidanların meyve vermemesi Hanım Sultan'ı çok üzer. "Tanrım yeryüzünde bir evladım yok. O zaman bir ağaç yetiştireyim dedim. Fakat o da meyve vermedi. İnsanın başına gelen her şey sendendir. Diye yalvardı ve ağacın dibinde uyuyakaldı" (NY, 2010, s. 6) Hanım Sultan'ın rüyasında fidanı aldığı adam çocuğu olacağını müjdelir. Rüyasının sabahında gerçekten ağacın meyve verdiği gören Hanım Sultan, elmayı Keşiş'in karısıyla paylaşarak yer. İki kadın arasında, çocukları olduğunda evlendireceklerine dair anlaşma yapılır. Her iki hikâyede de kahramanların doğumu olağanüstü elma vasıtasıyla gerçekleşmiş olsa da olayların akışında fark bulunmaktadır. Bu bağlamda burada *anlamsal* temelde *edimsel bir dönüşüm* söz konusudur. Hanım Sultan'ın rüyada yardım alması da *anlamsal* temelde *motifsel* dönüşümün bir örneğidir.

Alt metinde şahın oğluyla kendi kızını evlendirmek için söz veren bizzat Keşiş'in kendisidir. Karısını, çocuklarının evliliğine ikna etmeye çalışsa da başarılı olamaz ve kaçmak zorunda kalır. Ana metinde ise Keşiş, kızını hükümdarın oğluna vermek istemez: "Hükümdar beni seviyor, ancak onun yolu ayrı, benim yolum ayrı. Ayrıca dinlerimiz bir değil. Ancak karım, kızımı Ahmet Mirza'ya vermek üzere söz vermiş, bu nasıl olur? İmkânı yok. Galiba bu yüzden İsfahan'dan ayrılmak zorunda kalacağım" (NY, 2010, s. 6) Keşiş'in bu sözleri üzerine karısı kızlarının daha bebek olduğunu, onun öldüğü haberini yaydıkları takdirde bu evlilikten kurtulabileceklerini söyler. Aslı'nın ölmediğinin anlaşılması üzerine de kaçmak zorunda kalırlar. Alt metinde Aslı'nın ailesinin kızlarını din farkından dolayı kaçırdıklarına dair metnin bu kısmına kadar herhangi bir ibare yoktur. Ana metinde ise annenin itirazı tamamen dine yöneliktir. Bu bağlamda *değersel* temelde *edimsel* bir dönüşüm söz konusudur.

Alt metinde yer verilmeyen Kerem ile Aslı'nın büyüme sürecine ana metinde yer verilmiştir. Kerem beş yaşında okula başlar, cin fikirli Sofu'yla okulda arkadaş olur. Derslerinin yanında at biner kılıç kuşanır. On beş yaşında değil genç kızların yaşlı kadınların bile ilgi odağı haline gelir ama o, hiçbirine yüz vermez. Bir gece rüyasında bir kız görür ve ona âşık olur. Aşk derdiyle gezerken tesadüfen keşişin bahçesine girer ve orada Aslı'yı görür. Rüyasındaki kızın o olduğunu anlar. Onu öper, koklar. Aslı da istemsizce ona yaklaşır. Alt metinde yer verilmeyen bu bölümler *biçimsel* değişim çeşitlerinden biri olan *genişletme* yoluyla ana metine alınmıştır. Asıl adları Mirza ve Kara Sultan olan kahramanların birbirlerine mahlas vermeleri, Kerem'in eve döndüğünde aşk hastalığına tutulması, derdini sazıyla babasına anlatmaya çalışması da alt metinde yer almamaktadır. Bu bağlamda bu kısımların da *genişletme* örneği olduğu söylenebilir.

Alt metinde Aslı'nın peşinden Sofu'yla birlikte gurbete düşen Kerem, Elcevaz Dağı'na vardığında dağ ile söyleşir. Ana metinde bu söyleşme bulunmamaktadır. Dolayısıyla burada bir *kesip çıkarma* söz konusudur.

Alt metinde Kerem ve Sofu, Aslı'nın peşinde yollarına devam ederlerken Ağrı Dağı'nın dumanla kaplanmış olduğunu görürler. Kerem'in dağ ile söyleşmesinin ardından dağdaki sis ve duman açılır. Ana metinde ise Kerem Süphan Dağı ile söyleşir. Süphan Dağı'ndaki sis ve duman açılır. Buradaki değişim *anlamsal* bağlamda *öyküsel* dönüşümdür. Zira coğrafi mekânda değişim meydana gelmiştir.

Alt metinde, Kerem ile Sofu, Koçaz'a vardıklarında gelinler ve kızları görürler. Onlardan Aslı'yı sorduklarında orada bulunan Kocakarı, Kerem'den türkü söylemesini ister. Cevabını türküden sonra vereceğini belirtir. Kadının "kıyafet üzerine" istediği türküyü söyleyen Kerem, Aslı'nın Akıska bucağına gittiğini öğrenir. Ana metinde ise Kerem sınanıp Aslı'nın Ahışa bucağına gittiğini öğrendiğinde Çıldır'dadır. Ayrıca orada bulunanlar bu bilgiyi sadece

türkü karşılığında verirler. Türkünün ne üzerine olması gerektiğini söylemezler. Alt metinde bulunan sınanma motifi ana metinde değişir. Bu bağlamda *motifsel* temelde *anlamsal* değişim söz konusudur. Yer isimlerinin de aralarında harf farklılığının bulunması göz önünde bulundurulması gereken bir değişimdir. Değişimin yerel kullanım farkından kaynaklandığı söylenebilir.

Alt metinde bulunan Handeresi'nde Kerem'in turnalarla söyleşmesi, ardından Micinger Kalesi'ne vardıklarında orada karşılaştıkları âşıklardan Kerem'in saz istemesi, ana metinde, Mazgirt'te bir kahvehanede gerçekleşir. Kerem âşıklardan sazlarını isteyince âşıklar Kerem'i sınayıp onun sazı çalabildiğini gördüklerinde ona saz verirler. Coğrafyanın değişmesi *anlamsal* temelde *öyküsel* dönüşümdür.

Alt metinde, Kerem ve Sofu Pasinler Ovası'na vardığında kış kıyamet kopar Kerem ağlamaya feryat etmeye başlar. Allah onun haline acıyıp bir mağara gösterir, Kerem ile Sofu da mağaraya sığınır. Bu kısım ana metinde bulunmamaktadır. Bu bağlamda bunun *biçimsel* dönüşümlerden *kesip çıkarmanın* bir diğer örneği olduğu söylenebilir.

Ana metinde Kerem'in sınanmaları farklılık göstermektedir. Erzurum'a giderken Hasan Kalesi'nde Kerem'in âşık olup olmadığını anlamak için birkaç kişi Kerem'i sınar. Sağ bir adamı tabuta koyup Kerem'den cenaze namazı kıldırmasını isterler. Kerem ise cenazeyi "Sağ niyetine mi, ölü niyetine mi?" kıldıracağımı sorar. Onlar da ölü niyetine kıldırması gerektiğini söylerler. Cenaze namazı kılındığında orada bulunanlardan biri Kerem'e vurur ve sağ adamın cenaze namazını kıldırıldığını söyler. Ancak adam tabutu açtığında Allah'ın Kerem'in yüzünün kara çıkmaması için adamın canını aldığı görecektir. Kerem'in âşıklığının sınanması alt metinde yer almamaktadır. Bu bağlamda burada *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme* bulunur.

Ana metinde Kerem'in ceylanla ve kuru kafayla söyleşmesi yer almaktadır. Alt metinde yer almayan bu parçalara ana metinde yer verilmesi *biçimsel* dönüşümlerden *genişletme* örneğidir. Genişletme örneklerinden biri de Engürü'de Kerem'in bir mezar görmesi ve mezar başında bekleyen bir kızla söyleşmesidir. Kerem, kızla söyleştikten sonra onun nişanlısının mezarı başında nöbet tuttuğunu anlar. Bu motif alt metinde yer almamaktadır.

Ana metinde Kerem, Kayseri'ye vardığında bir cenaze görür ve cenazeye türkü söyler. Alt metinde yer almayan bu motif, bir *genişletme* örneğiymişken aynı zamanda normal şartlar altında cenazeye türkü söylenmesinin saygısızlık olarak görülmesi fakat Kerem Hâk âşığı olduğu için onun bu yaptığının ahali tarafından kabul edilmesi söz konusudur. Bu bağlamda burada *değersel* bir dönüşüm vardır.

Alt metinde Kerem, kendisinden kaçan Aslı'yı gördüğünde "Allah Yârabbi! Şu bendeki 'aşkın nıfsını bu kıza kerem eyle!" (Duymaz, 2001, s. 282) diye dua eder. Kız o anda âşık olup yanıp tutuşmaya başlar. Ana metinde ise aynı duanın sonunda, "kız hemen kapıyı açıp hemen Kerem'in boynuna sarıldı. Müslüman oldu." (NY, 2010, s. 112) ibarelerine yer verilir. Yani ana metinde Aslı'nın Hristiyanlık inancını bir kenara bırakıp Müslüman olması söz konusudur. Burada *değersel* temelde *anlamsal* değişim söz konusudur.

Alt metinde Kerem hırsızlık suçlamasıyla tutuklandığında, davasına bakması için Hesnâ Hanım görevlendirilir. Hesnâ Hanım ile Kerem'in diyalogu düzyazı şeklinde yer alır. Ana metinde ise Kerem derdini türküsüyle anlatır. Burada *koşuklaştırma* örneği olduğu söylenebilir.

Alt metinde mahkemeye, şahitlik yapması için Sofu çağırılır. Sofu, Kerem'in âşıklığını türküsüyle anlatır. Ana metinde ise Hasene Hanım, Kerem'den türkü ister. Olayın akışında meydana gelen bu değişim *anlamsal* temelde *edimsel* değişime yol açar.

Kerem'in mahkemede Hâk âşığı olduğunu ispatlamasının ardından Aslı'ya kavuşması için daha fazla beklemesine gerek kalmaz. Keşiş kızını vermeye tehditle ikna edilir; fakat ana metinde aynı kavuşma için Kerem'in beklemesi gerekecektir, çünkü mahkemeden sonra Keşiş yine kızını alıp kaçıtır. Ana metinde, Keşiş'in Hristiyanlık inancının sınanması motifi son ana kadar görülür. Halep'e kadar kaçan Keşiş, takip edilir. Halep paşası Kerem'in azatlı çalışanıdır. O yüzden de Kerem'e yardım eder. Aslı'nın da Kerem'e sevdalı olmasına rağmen Halep'te onu gördüğünde kaçması ilginç bir detaydır. Zira ana metinde Aslı, Müslümanlığı Kerem için kabul etmiş bir kızdır. Paşanın, keşişi tehdit etmesi üzerine Keşiş kızını vermeye razı olur. Alt metinde yer almayan bu kısımlar *biçimsel* dönüşüm temelinde *genişletmeye* örnektir.

Hikâyenin sonu ana metin ile alt metinde oldukça farklı seyreder. Ana metinde Keşiş'in yaptığı sihirli kaftanın düğmelerini bir türlü açamayan Kerem, cayır cayır yanarak kül olur. Aslı'nın annesi kızını küllerin başından çekilmeye ikna etmeye çalışsa da başarılı olamaz. Aslı küllerin başında geçirdiği bir günün sonunda, küllerin savrulduğunu görür. Bunu önlemek için külleri kendi saçlarıyla süpürmeye başlar. Küllerden saçları tutuşan Aslı da yanarak ölür. Paşa, Kerem'in yandığını duyunca türlü eziyetlerle Keşiş'i ve Aslı'nın yandığını öğrendiğinde ise Aslı'nın annesini öldürtür. Hikâyenin sonunda ömrünü mutluluk içinde geçiren tek kişi Sofu'dur. Alt metinde ise Keşiş'in yaptırdığı sihirli kaftanın düğmelerini bir türlü çözemeyen Kerem Allah'a sığınır. Namaz kılar. Namazdan kafasını kaldırdığında Aslı'nın kaftanının düğmelerinin açılmış olduğunu görür ve murada erer. Allah'a şükür ederler. Ana metinde ölümle biten hikâye alt metinde mutlu sonla bitmiştir. Alt metinde kahramanın Allah'a sığınmasıyla mutlu sona ermesi *değersel* temelde *anlamsal* dönüşümdür. Hikâyenin akışında bariz bir değişikliğin olması *anlamsal* temelde *edimsel* dönüşümün olduğunu gösterir.

Hikâyenin yenidenyazım incelemesine bakıldığında değişim ve dönüşümlerin genel olarak *anlamsal* temelde *biçimsel* düzeyde gerçekleştiği görülür. Ana metinde *genişletme* ve *kesip çıkarma* işlemlerine oldukça fazla yer verilir.

VI. Kerem ile Aslı (Acar Film)

Sözlü ve yazılı metinler arasında kurulan metinlerarası ilişkiler görsel metinler arasında da yeni yeni kurulmaya başlanmıştır. Halk hikâyelerinin senaryolaştırmaya uygun metinler olması, filmleştirilmelerinin önünü açmaktadır. Bir halk hikâyesinin bir filmin olay örgüsünü ya da olay örgüsünün bir kesitini oluşturması filmler aracılığıyla halk hikâyesinin yenidenyazıldığı anlamına gelir. Dolayısıyla halk hikâyelerinin filme aktarılması beraberinde biçimsel ve anlamsal dönüşümleri beraberinde getirir. Çalışmamızda da 1971 yılında Orhan Elmas tarafından çekilen ve başrollerini Fatma Girik ile Kadir İnanır'ın oynadığı *Kerem ile Aslı* filmi ana metin olarak ele alınmıştır. Yenidenyazım bağlamında filmdeki değişim ve dönüşümleri şöyle sıralayabiliriz:

Ana metinde, zenginlik ve debdebe içinde yaşayan hakanın çocuğu yoktur. Mutsuz olan hakan, üzüntüsünden halkıyla ilgilenmez. Onun bıraktığı boşluğu zalim veziri doldurur. Halka türlü eziyetler eder. Hakan, bir gün demircibaşısı Bektaş ile ava çıkar, avda bir pir belirir ve ona bir elma verir. Pirin dediğine göre elmanın yarısını hakanın eşi, diğer yarısını da Bektaş'ın eşi yediğinde, hakanın oğlu, Bektaş'ın da kızı olacaktır. Hakanın yapması gereken tek şey halka yapılan zulümleri durdurmaktır. Pirin dediği gibi elmayı paylaşan kadınlar hamile kalırlar. Fakat hükümdar sözünü tutmaz ve vezirinin halka zulmetmesine göz yumar. Pir, hakanın rüyasına girer ve sözünü tutmadığı için karısının kız evlat doğuracağını söyler. Gerçekten de öyle olur. Hakanın kızı, Bektaş'ın da oğlu dünyaya gelir. Kahramanların doğumu, alt metinde de *olağanüstü elma* motifiyle gerçekleşmiş olsa da olayların oluş seyirleri epey farklıdır. Alt metinde *ceza* motifi bulunmamaktadır. Bu bağlamda *anlamsal* temelde *motifsel* dönüşümün olduğu söylenebilir.

Kahramanların ailelerinin sosyal statüleri, alt metinden tamamen farklıdır. Alt metinde Kerem'in babası sosyal statü olarak Aslı'nın babasından yüksekken burada tam tersi bir durum söz konusudur. Burada *anlamsal* bağlamda *edimsel* bir dönüşüm vardır.

Ana metinde, Aslı'nın babası onun kız olduğunu herkesten gizler. Aslı'yı Bey oğlu Aslan olarak yetiştirir. Kerem ise onun en yakın silah, oyun ve av arkadaşıdır. Kerem'in Aslı'nın gerçek kimliğinden haberi yoktur. Alt metinde bulunmayan bu kısım, *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme* ile ana metne dâhil edilir.

Aslı, tavır ve davranışlarıyla Kerem'e sevdalı olduğunu izleyiciye hissettirir. Fakat babasından korktuğu için gerçek kimliğini Kerem'den saklamak zorundadır. Kerem ise Aslı'yı Bey oğlu Aslan olarak bilmektedir. Onun aklı, rüyasında pirin kendisine gösterdiği güzeldedir. O güzelin Aslı olduğundan ise haberi yoktur. Bir gün Kerem ile Aslı ava çıkarlar ve avda aniden yağmur bastırır. Önce bir mağaraya sığınır, yağmurun yavaşlamasıyla yürüyüşe çıkarlar. Bir bahçeye gelirler. Geldikleri bahçe, Kerem'in rüyasında gördüğü bahçeden başka bir yer değildir. Kerem, etrafına şaşkınlıkla bakarken karşısına pir çıkar. Pir, Aslı'ya gerçek kimliğini saklamaması gerektiğini söyler ve Aslı'nın üzerinde kız kıyafetleri belirir. Kerem rüyasında gördüğü kızın Aslı olduğunu anlar. Aslı da hâlihazırda Kerem'i sevdiği için bir kavuşma sahnesi yaşanır. Ana metinde yer alan bu bölüm, alt metinde bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu kısmın da *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme* olduğu söylenebilir.

Vezir, Kerem ile Aslı'nın kimliklerini /kim olduklarını öğrendiğinde onları ayırmak için hakana gider. Hakan bu duruma çok sinirlenir. Kızını sürgüne gönderirken, Kerem'in de gözlerine mil çektirilmesi için emir verir. Kerem, gözleri kör olduğu halde, Aslı'nın peşinde gurbete gider. Alt metinde, Kerem sevgilisinin peşinde gurbete çıktığında, çeşitli sınamalar geçirir. Fakat bu sınamalara ana metinde yer verilmez. Bu açıdan burada *biçimsel* dönüşüm yollarından kesip çıkarmanın olduğu görülür.

Alt metinde, Kerem Aslı'nın peşinde diyar diyar dolaşır. Sevgilinin peşinde gurbete çıkma söz konusudur. Ana metinde Kerem'in gurbete çıkması ve Aslı'yı bulması çok uzun sürmez. Bu kısımlarda *biçimsel* dönüşüm yollarından *kesip çıkarma* vardır.

Kerem, sürgüne gönderilen Aslı'ya bir handa rastlar. Askerler görüşmelerine izin vermezler. Aslı'ya göz kulak olması için görevlendirilen ve Aslı ile Kerem'in öğretmeni olan komutan onlara kaçmaları için yardım eder. Aslı ile Kerem el ele verip kaçarlar ancak Kerem'in gözlerinin kör olması mutluluklarını gölgelemektedir. Aslı, Kerem'in mutsuzluğuna dayanamaz ve dua eder. Aslı'nın duasının kabul olmasıyla Kerem'in gözleri açılır. Alt metinde yer almayan bu kısım *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme* ile ana metne dâhil edilir.

Vezir, Kerem ile Aslı'nın buluşmasına dayanamaz ve kralı onları yakalatması için emir vermeye teşvik eder. Fakat hasta düşen kral kızını ve Kerem'i affetmekten yanadır. Bunun üzerine vezir, kendisine yardımcı olması için bir cadı kadının yanına gider. Ona durumu anlatır. Vezir hem tahtı hem de Aslı'yı istemektedir. Cadı onun için bir iksir hazırlar. İksiri içen kral ölecektir. Zaten hasta olduğu için de kimse vezirden şüphelenmeyecektir. Vezir planını uygulamaya koyar ve kralı öldürür. Kerem ile Aslı'yı yakalatmak için de ayrıca bir planı vardır. Kerem'in babası Bektaş'ı yakalatır ve Kerem teslim olmazsa babasını öldürteceğini söyler.

Kerem, babasını kurtarmak için teslim olmak zorunda kalır. Alt metinde yer almayan bu kısım *biçimsel* dönüşüm yollarından *genişletme* ile ana metne dâhil edilir.

Hikâye, alt metinde mutlu sonla bitmektedir. Ana metinde ise Kerem, zalim vezir tarafından vurdurulur. Aslı ise onun intikamını almak için vezire saldırır. Veziri öldürür ancak, kendisi de ağır yaralanır. İki âşık sürüne sürüne yan yana gelir ve birbirlerinin yanı başında aynı anda can verirler. Hikâyenin akışında değişiklik meydana geldiği için burada *anlamsal* temelde *edimsel* dönüşüm söz konusudur.

Ana metin olarak ele aldığımız filme bakıldığında genel olarak biçimsel değişim yollarına başvurulduğu göze çarpar. Film yaklaşık olarak bir saat otuz dakika sürdüğü için hikâyede kesip çıkarmaların çok fazla olması kaçınılmaz olmuştur. Aynı zamanda izleyicinin dikkatini çekeceği düşünülen bölümler de hikâyeye genişletme yoluyla eklenmiştir. Hikâyenin iskelet sistemi aynı olsa da olayların çok fazla değişiklik göstermesi de bunun sonucudur. “*Biz bir elmadan birbirimiz için yaratıldık.*” repliğinin sürekli tekrar edilmesi hikâyenin özünden ayrılmama gayreti olarak görülebilir.

VII. Sonuç

Kerem ile Aslı hikâyesi, metinlerarası bir bağlamda ele alındığında, çizgisel bir okuma sonucunda elde edilen anlamından ziyade metinlerarası bir okumanın sonucu olan anlamlandırmaya ulaşılır. Metinlerarasılık ile çözümlenmeye çalışılan folklorik ürün, araştırmacıya yeni bir bakış açısı kazandıracaktır. Bunun yanında yeniden yazılan her ürün bir önceki ürünün, ilmeklerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan motif misali, devamlılığını sağlayacaktır.

Kerem ile Aslı hikâyesi, dilden dile, gönülden gönüle aktarılırken kaçınılmaz olarak değişir. Hikâyenin, yeniden yazım bağlamında incelenmesi, hikâyede meydana gelen değişimlerin, aynı ürünün ortaya çıkan eş metinleriyle karşılaştırılarak ortaya konulmasına olanak sağlar. Bu bağlamda folklorik bir ürün olan Kerem ile Aslı hikâyesinin hem derin yapıda değişmezlerinin belirlenmesi hem de onun başka yapıtlarla karşılaştırmalı çözümlenmesi araştırmacının önemini ortaya koymaktadır.

Ana metinlere bakıldığında -özellikle film senaryosunda-, biçimsel dönüşüm yollarından kesip çıkarma ile genişletmeye oldukça sık başvurulduğu görülmektedir. Hikâyenin halkın gönlünde yer etmiş olması, yeniden yazım sürecini kullanarak yeni bir ürün ortaya koyan yazar için avantaj olarak görülmektedir. Yazarın alt metinden kesip çıkardığı kısımları okur, belleğindeki diğer Kerem ile Aslı hikâyeleriyle tamamlamaktadır aslında. Genişletmeler ise konu tam anlamıyla orijinal olmasa da anlatımın farklılaşması bağlamında yazara orijinalliğin

kapılarını aralamaktadır. Elbette yeniden yazılan her ürün kendisinden önce kaleme alınan yahut sözlü olarak icra edilen ürünün izlerini taşımaktadır. Ancak bu ortaya konulan ürünün yeni bir ürün olduğu gerçeğini de değiştirmez. Hatta bu yeni ürünler zamanla alt metin haline gelip ortaya konulacak yeni üründe gönderme yapılan kaynaklar olarak da karşımıza çıkacaklardır.

Ana metinlerde anlamsal temelde pek çok değişim meydana gelmiştir. Bu değişimlerin bazıları edimsel, bazıları da değersel olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığında bu değişimlerin temelinde hikâyelerin çıkış noktaları bulunuyor görünmektedir. Dini ön plana çıkararak metinde duayla mutlu sona ulaşmak mümkün olurken aşkın ön plana çıkarıldığı metinde ise sevgililerin bu dünyada kavuşmaları mümkün olmamıştır.

Kaynaklar

- Adıgüzel, S. (2009). *Modern Azerbaycan edebiyatında Dede Korkut / metinlerarası çözümlenmeler*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktulum, K. (2013). *Folklor ve metinlerarasılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Aktulum, K. (2015). Folklorik bir metnin metinlerarası çözümlemesinin temel kavramsal bileşenleri. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 108, 5-17.
- (AY) (2009). *Kerem ile Aslı*. Yyy. Akvaryum Yayınevi.
- Bakhtin, M. (2001). Karnavaldan romana. çev. Cem Soydemir, der. Sibel Irzık, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *Koroğlu destanı*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Duymaz, A. (2004). İncil ile Furkan arasında bir aşkın hikâyesi. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 26, 131-150.
- Gökalp-Alpaslan, G. (2007). *Metinlerarası ilişkiler ve Gilgamiş Destanı'nın çağdaş yorumları*. İstanbul: Multilingual.
- Gökalp-Alpaslan, G. (2009). Metinlerarası ilişkiler ışığında Cemal Süreya şiirinin bileşenleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish ot Turkic*, 4(1), 435-463.
- Gümüş, E. O. (2006). *Tuncer Cücenoglu'nun tiyatro oyunlarına genel bir bakış ve oyunlarında metinlerarası izler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güvenç, A. Ö. (2014). *Halk anlatılarının yeniden yazımı sürecinde Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesi hikâyesi (1923-2013)*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Güvenç, A. Ö. (2015). Deli Dumrul'un yeniden yazım sürecindeki değersel dönüşümü. *Düşünce Hayatımızda ve Kültürümüzde Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu*, Bayburt.
- Kıran, Z.-A. (2007). *Yazınsal okuma süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- (NY) (2010). *Kerem ile Aslı*. Yyy. Nilüfer Yayıncılık.
- Özay, Y. (2007). *Metinlerarası ilişkilerde sözlü yapıtların ve sanatçıların konumu üzerine*. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 75, 164-173.
- Özay, Y. (2009). *Metinlerarasılık ve Türk halk hikâyelerinde ana-metinsel dönüşümler*, *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 83, 6-18.
- Türkdoğan, M. (2007). *Rasim Özdenören'in "Kuyu" öyküsünde metinlerarası ilişkiler*. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 35, 167-189.
- Yılar, Ö. (2016). *Yemliha'dan Camasbnâme'ye Lokman Hekim'den günümüze Şahmaran (Metinlerarası çözümler)*. Ankara: Pegem Akademi.

Extended Abstract

Kerem ile Aslı is a widely known and highly esteemed Turkish folktale that has transcended the borders of Anatolia and of the Ottomans. Its popularity among the peoples of the Ottoman Empire notwithstanding, the sway of the tale is not limited to public sphere. Given its broad range of themes including the love for the divine, trials and tribulation of the lover of the divine, and religious conflict, numerous scholarly works have been conducted on the tale of *Kerem ile Aslı*.

Concomitantly, the number of articles and anthologies that bear the signatures of *Kerem ile Aslı* is abundant beyond imagination. The same is true for the manuscripts and *cönks* embodying the very first written examples of the tale. Of these, many instances may be cited. Chief among them are *Hikâyet-i Kerem Han*, *Âşık Kerem Hikâyesi*, and *cönks* existing in Fikret Turkmén's, Nihat Sami Somyarkin's, Pertev Naili Boratav's, and Ahmet Serdar's special collections. Historically, the earliest lithograph depicting the tale of *Kerem ile Aslı*, according to Ali Duymaz, dates back to 1854. Subsequently, early efforts to publish the story were ushered in by Western scholar Grunfeld Leopard in 1884. Among these, Ignacz Kunos' efforts were instrumental. Given its role in Turkish culture, *Kerem ile Aslı* maintain its significance even at this moment in time and is still being printed by several publishers.

The key to endless efforts to re-writing the tale of *Kerem ile Aslı* lies in its fame and prestige among the Ottomans as well as other Turkish tribes. That popularity, however, poses a serious challenge to the writer. Re-writing and re-fictionalizing an anonymous folktale such as *Kerem ile Aslı* becomes an ambitious project in which the author is inevitably affected and influenced by his/her predecessors. Emerging out of this interplay of intrinsic and extrinsic factors is the critical change and/or transformation the text undergoes. Intertextuality seeks to unearth these changes and transformations.

Underlying the theory of intertextuality is the idea that in every literary text resides certain relational practices and processes linking that text to its antecedents. Either contextually or stylistically, writers unavoidably revisit, borrow from, and are influenced by, their predecessors and share fundamental similarities. Rewriting, as a form of intertextual relationship, occupies a central place in these relational practices. The writer's pursuit of re-fictionalizing and reinterpreting the story first and foremost builds on the original sub-text, giving way to certain changes and transformations between the two. The task of intertextuality is to unveil these contextual and stylistic changes and transformations the text has gone through. In this sense, intertextuality brings a new perspective to the examination of literary works vis-à-vis traditional methods of folkloric examination.

Various renovations have emerged in the contextual and stylistic patterns of folk tales over the course of time, a clear manifestation of the fact that they have undergone several instances of rewriting. Rewriting refers to the process of reprising of an already existing text by other writers. During this process, the main text is reinvented building upon the already existing sub-texts.

The main issue folk tales are facing nowadays is the danger of extinction. Diligent efforts to prevent that from happening notwithstanding, no strategy, with any sense of regularity, has managed to do so effectively. In this setting, the role of intertextual studies stands out as of utmost important. Aktulum contends that intertextuality, interdiscursivity, and intersemiotics should also be seen as attempts to reverse this process. In doing so, they show that relational practices that connect one text to its antecedents also link them to the descendants, manifestation of the fact that literary works do not exist

independently from one another. Therefore, it is safe to argue that determination of intertextual relationships is of vital importance in making sense of literary texts.

Drawing upon the intertextual relationships among a set of sub-texts and main texts, this study seeks to unveil the changes and transformations the tale of Kerem ile Asli has undergone thus far. As far as the sub-text is concerned, it scrutinizes the manuscript entitled as *Âşık Kerem Hikâyesi*, located in *Kerem ile Asli Hikayesi Uzerinde Mukayeseli Bir Arastirma* edited by Ali Duymaz, at the Ankara National Library No: 398.21, H. dated 1269-1272 cönk (pages 27b-61a). As for the main texts, it examines *Kerem ile Asli hikâyesi* published by Akvaryum Yayınevi in 2009 as well as *Kerem ile Asli hikâyesi* published by Nilüfer Yayıncılık in 2010. Furthermore, the movie called *Kerem ile Asli*, starring Fatma Girik and Kadir Inanir, directed by Orhan Elmas in 1971, is included in the research.

Several techniques of intertextual analysis are employed in this study to unearth common relational practices and processes linking the sub-text to the main texts. Among these, the analysis dwells largely on rewriting and, in doing so, seeks to unfold what changes and transformations rewriting has yielded in contemporary literary works. Concomitant with stylistic renovations such as versification and prosification, this study also concentrates on the contextual changes including transitions in the narrative as well as moral values the text highlights. The principal objective in doing so is to reveal the underlying causes of those changes and transformations.